

Domsagohistorik

Västerviks tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren

Ylva Blank

Henrik Borg

Elsa Trolle-Önnerfors

Johanna Roos

Göta Hovrätt – Kalmar län – Västerviks tingsrätt

1680 bildade Sevede, Tunaläns och Aspelands härad en gemensam domsaga. Den bestod fram till och med 1857 då Aspeland bröts ut och slog samman med Handbörds härad (Aspelands och Handbörds härad, se Oskarshamns tingsrätt).¹ Domsagan (Sevede och Tunaläns domsaga) bestod så av två tingslag: Sevede härads tingslag samt Tunalän härads tingslag. Tjusts härad bildade en egen domsaga från 1680 fram till 1970-talet.²

Tunaläns härad hade sitt tingsställe i Krokstorp i Misterhults socken. Ting hölls på platsen från 1500-talet fram till 1729. I början av 1700-talet låg tingsstugan precis vid landsvägen, vid en vägkorsning. 1730 flyttades tingsplasten, och tingsstugan, från Krokstorp till Ishult. En av anledningarna till att man flyttade tinget till Ishult var att där fanns ett gästgiveri. Tingsstugan byggdes om och förbättrades vid flera tillfällen. Byggnaden eldhärjades omkring 1820, men byggdes upp igen.³ Nya Lagberedningens inventering fann att huset var i relativt gott skick på 1880-talet.⁴ Efter det att vägarna och kommunikationerna förbättrats, flyttades tinget på 1930-talet till Vimmerby (se nedan).

Tingsplats för Sevede härad var av ålder Vimmerby, som var något av en centralort för häradet. Vimmerby omnämndes som tingsplats redan på 1300-talet.⁵ Ett nytt rådhus uppfördes 1683 efter att det gamla huset förstörts i en stadsbrand. Den äldre rådstugan hade blivit uppförd bara några år innan branden. Även häradsrätten höll ting i det nya rådhuset i slutet av 1600-talet och under 1700-talet. Man vet inte riktigt var tingen i Vimmerby hölls tidigare eller om det fanns några särskilda tingshus. På 1700-talet hade häradet ytterligare ett tingsställe. Detta låg i Skillingarum och tinget hölls på gästgiveriet där. Häradsrätten fick ett eget tingshus vid torget i Vimmerby 1793. Byggnaden förstördes dock i en brand 1821, och man stod återigen utan ett eget tingshus. En möjlighet var att flytta tillbaka till rådhuset, men häradet beslöt till sist att köpa en annan byggnad vid torget, i vinkel med rådhuset, och gjorde om denna till tingshus.⁶ Nya Lagberedningens betänkande 1884 uppgav i sin inventering av svenska tingshus på 1880-talet att huset i Vimmerby var i mycket gott skick.⁷

Tunaläns härads tingslag och Sevede härads tingslag slogs ihop till ett enda från och med ingången av 1936. Det gemensamma tingsstället placerades i Vimmerby.⁸ Ett nytt tingshus uppfördes samma år i utkanten av centrum. Byggnaden fungerar sedan 1974 som polishus. Rådhusrätten i Vimmerby drogs in 1948, och staden förenades med Sevede och Tunaläns domsaga.⁹ 1968 flyttade häradsrätten ännu en gång in i rådhusets lokaler.

Tjusts härad hade sedan lång tid tillbaka sin tingsplats i Gamleby. Man vet inte när det äldsta tingshuset uppfördes. 1661 klagade häradshövdingen på den dåvarande tingsstugan och menade att denna var ”en av de sämsta i länet”.¹⁰ På 1680-talet uppfördes ett nytt tingshus i timmer. Huset

1 K.Br. till Göta hovrätt den 27/4 1858 (Almquist s. 385f).

2 Almquist Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954, s. 385f.

3 Hofrén, Manne: ”På rätten tingsstad. Några bilder och notiser rörande de gamla tingsplatserna i Kalmar län, s. 34f. I: ”Kalmar läns fornminnesförening meddelanden” 1949; ”Sällsamheter i Småland. Del II.”, Stockholm 1988, s. 242ff.

4 ”NLB’s betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Fjerde delen. Bihang”. Stockholm 1884. Tabell n:o 1 om Tunaläns härads tingslag.

5 Hofrén (1949) 30ff.

6 Blomberg, Oskar: ”Utdrag ur Vimmerby stads historia”, Karlshamn 1975, s. 305ff; Hofrén (1949) s. 31.

7 ”NLB’s betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Fjerde delen. Bihang”. Stockholm 1884. Tabell n:o 1 om Sevede härads tingslag.

8 SFS 1935:540.

9 SFS 1947:571.

10 Hofrén, Manne: ”På rätten tingsstad. Några notiser om Tjusts häradsting och tingshus i Gamleby med bilder ur

användes fram till 1827 då det såldes på auktion och revs. Man påbörjade uppförandet av ett nytt tingshus i sten på samma plats 1828. Huset togs i bruk 1832. Under tiden höll häradsrätten förhandlingar i Västervik.¹¹ Tingshuset låg centralt i Gamleby, nära torget och mittemot gästgiveriet.

Mellan åren 1864 och 1872 bestod domsagan av två tingslag, Norra Tjusts härad och Södra Tjusts härad, dock med gemensamt tingsställe i Gamleby. Anledningen till delningen av att dåvarande häradshövdingen hade klagat på det ökade antalet rättegångsdagar i tingslaget. Häradet hade många invånare och tingen drog ut på tiden, vilket motiverade en delning på två tingslag. Domsagan gick under benämningen Norra och Södra Tjusts härads domsaga. Benämningen ändrades återigen till Tjusts domsaga 1936.¹² 1959 drogs tingsstället i Gamleby in (se nedan).

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.¹³

Staden Västervik låg under rådhusrätt.

1957 beslutades att Västervik skulle förenas med Tjusts domsaga i judiciellt avseende. Kansli och tingsställe skulle placeras i Västervik.¹⁴ Rådhusrätten upphörde från och med ingången av 1960. Tingsplatsen i Gamleby drogs in samtidigt.¹⁵ I slutet av 1950-talet påbörjades uppförandet av ett nytt tingshus i Västervik. Tingshuset låg i en park i utkanten av staden. Invigningen ägde rum 1959.

Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. 1965 förstatligades rådhusrätterna. Förändringar i den judiciella indelningen i Kalmar län ägde rum 1968. Vimmerby stad, Sevede och Tunaläns domsaga samt Tjusts domsaga slogs ihop. Häradsrätten ändrade namn till Västerviks domsagas häradsrätt.¹⁶ I början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. 1971 bildades Västerviks tingsrätt med tingsställe och kansli i Västervik.¹⁷ Tingsrätten inhystes i Tjusts domsagas tingshus från 1959.

domsagans och Tjustsbygdens historia", Västervik 1960, s. 20.

11 Hofrén s. 28.

12 K.Br. till Göta hovrätt den 22/11 1864 och den 20/12 1872 (Almquist s. 385).

13 Efter kommunreformen 1952 omfattade Sevede och Tunaläns domsaga följande område: Sevede, Södra Vi, Vena, Tuna, Misterhults och Kristdala landskommuner, Hultsfreds köping samt Vimmerby stad (SFS 1950:447).

14 SFS 1957:701.

15 SFS 1959:495.

16 Vimmerby stad samt Södra Vi, Sevede och Tuna landskommuner fördes över till Tjusts tingslag och domsaga. Domsagan skulle från och med ingången av 1969 kallas Västerviks domsaga. Tingsställena låg i Västerviks och Vimmerby (SFS 1968:525).

17 Koncept den 17/6 1970 från Justitiedepartementet till Göta hovrätten, Dnr 1217/70, s. 3. Domkretsen omfattade, efter ytterligare kommunsammanslagningar, Västerviks och Vimmerby kommuner. Jfr SFS 1973:740 och 1982:996.

Ordinarie domare**Lagmän i Västerviks tingsrätt**

Per-Otto Hainer	fullm. 9.10.1953	1971–1972
Gunnar Seldén	fullm. 1.7.1972	1972–1977
Sigvard Helle Benndorf	fullm. 1.9.1977	1977–1986

Rådmän i Västerviks tingsrätt

Bengt Lennart Svensson	1971–1986
------------------------	-----------

Sevede härad

Domsagotillhörighet:	1680–1857	Med Tunaläns och Aspelands härad
	1858–1970	Med Tunaläns härad ¹⁸

Tingsplatser:

	18??–1970	Skillingarum (alt. på 1700-talet med Vimmerby) (se brev från Sture Nilsson) Vimmerby
--	-----------	--

Tjusts härad

Domsagotillhörighet:	1680–1970	Egen domsaga ¹⁹
-----------------------------	-----------	----------------------------

Tingsplatser:

	1680–1959	Gamleby
	1959–1970	Västervik

Häradshövdingar**Sevede m.fl härad (sedermera Sevede och Tunaläns domsaga)**

Johan Heller ²⁰	fullm. 18.12.1680	1680–1704†
Erik Magnus Dreffling ²¹	fullm. 25.2.1704	1704–1712
Axel Scharin ²²	fullm. 15.7.1712	1712–1724†
Isak Cock	fullm. 31.10.1724	1724–1736†
Magnus Hellenstierna	fullm. 27.5.1736	1736–1762
Per Lennart Rosenbielke	fullm. 29.6.1762	1762–1777†
Jonas Stockenberg	fullm. 14.1.1778	1778–1795
Johannes Petrus Bursie	fullm. 12.1.1795	1795–1820†
Johan Gabriel Richert	fullm. 20.2.1821	1821–1822
Sven Erland Heurlin	fullm. 21.8.1822	1822–1827†
Per Hernblom	fullm. 19.3.1828	1828–1857†
Carl Georg Sparre ²³	fullm. 27.4.1858	1858–1892
Carl Oscar Björkman	fullm. 10.12.1892	1892–1912†
Otto Carl Johan Hanson	fullm. 31.12.1912	1912–1930†
Emil Bernhard Victor Severin	fullm. 17.6.1932	1932–1956

18 Mellan 1858 och 1935 betsod domsagan av två tingslag, Sevede härad med tingsställe i Vimmerby och Tunaläns härad med sitt i Ishult

19 Mellan 1864 och 1872 var domsagan uppdelad i två tingslag, Norra och Södra Tjust, dock med gemensamt tingsställe i Gamleby. Domsagan kallades mellan 1791 och 1935 för Norra och Södra Tjusts härads domsaga. Sedan 1936 Tjusts domsaga

20 adlad Hellenstierna

21 adlad Lillienberg

22 adlad von Scharin

23 adlad af Söfdeborg

John Sture Hasslov fullm. 1957–1967
(Diverse porträtt finns på gamla rådhuset i Vimmerby)

Tjusts härad, resp. domsaga

Bengt af Berga	fullm. 18.12.1680	1680–1685
Carl Knutsson ²⁴	fullm. 6.1.1686	1686–1692
Olof Linman	fullm. 28.11.1692	1692–1694†
Gabriel Welt	fullm. 26.9.1694	1694–1696
Erik Lovisin	fullm. 18.4.1696	1696–1704
Gustaf Samuel Du Rietz	fullm. 22.4.1704	1704–1733†
Brynolf Echman	fullm. 27.11.1733	1733–1747†
Germund Carl Cederhielm	fullm. 5.11.1747	1747–1754
Jonas Linnerhielm	fullm. 22.2.1755	1755–1761
Carl Ulrik Silfversparre	fullm. 11.8.1761	1761–1775
Lars Axel Lindblom ²⁵	fullm. 20.12.1775	1775–1806†
Birger Centerwall	fullm. 7.11.1807	1807–1811†
Adam Abraham Falk	fullm. 21.2.1812	1812–1852†
Carl Peter Carlson	fullm. 19.4.1853	1853–1859†
Anders Isbrand Theodor Nyman	fullm. 3.4.1860	1860–1880
Carl Gustaf Östlund	fullm. 4.2.1881	1881–1900†
Bror Anders Albert Nordström	fullm. 7.12.1900	1900–1930
Torsten Robert Alexander Brandt	fullm. 29.5.1931	1931–1952
Per-Otto Hainer	fullm. 9.10.1953	1952–1970

Städer med rådhusrätt: Västervik –1960
Vimmerby

Borgmästare**Västerviks stad**

David Lesle	1713–1743
Knut Eneroot	1744–1773
Christoffer Spak	1773–1802
Per Sjöberg	1803–1811
Didrik Maechel	1812–1828
Lars Petter Eneqvist	1829–1841
J.P. Nelander	1842–1874
Samuel Wilhelm Ahlmark	1874–1901
Axel Rune	1902–1927

24 adlad Lagerblad

25 adlad Liljenstolpe